

AYRI BASIM

İSTANBUL,88

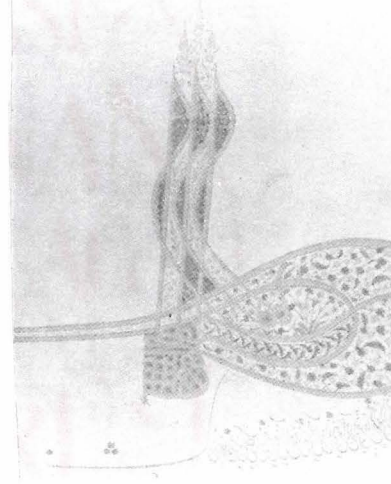
Mimar Sinan'a Siparişte Bulunanlar

Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN

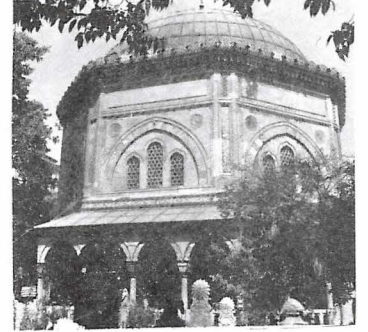

Önce askerî mesleğe giren, burada zenberekçibaşılığa kadar yükselen Sinan, gerek Yavuz Selim'in gerekse Kanunî Sultan Süleyman'ın hemen bütün seferlerine katılmış, bu seferlerde gösterdiği köprü kurma vs. gibi pratik maharetlerle çevresinin dikkatini çekmiş, Lütfi Paşa'nın sevgiyle Kanunî'ye tanıtılmış, bu vezirin sadrazamlığı sırasında da 1539'da mimar başılığa getirilmiştir. Bu tarihten itibaren korkunç bir sür'atle mimarî eserler veren Sinan, çoğu İstanbul'da olmak üzere, İmparatorluğun başlıca öteki önemli merkezlerinde camiler, mescidler, medreseler, türbeler, su yolları, kemerler, köprüler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, saraylar inşa etmiş, böylece adını ebedileştirmiştir. Taşradaki Eserlerinin tamamına baş mimar olarak bizzat gidememişse de, nezaret için maiyetindeki bir hassa mimarını göndermiş, bu yapılar hep onun çizdiği plânlara göre yapılmıştır. 1563 yılında Sokullu Mehmed Paşa'nın teşebbüsüyle Sapanca Gölü'nü İzmit körfezine akıtmak için mesafe ölçümü de yapan Sinan, en büyük eserlerini yaşlılığında vermiş, bunların en muhteşemi olan Edirne'deki Selimiye Camii ve külliyesini 80 yaşında yapmıştır.

Mimar Sinan'ın bizzat kendi ağzından kaleme alınan **Tezkiretü'l-ebniye** (**Tezkiretü'l-bünyan**)'da bütün eserlerinin sayısı 350 civarında gösterilmiştir. Bu eserlerin bânilerinin padişah, vezir, hanım sultan gibi önemli olanları belli ise de, öteki şahsiyetlerin kimlikleri hakkında, hattâ Mimar Sinan'ın, adına eser yaptığı kimseler hakkında şimdiye kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır. İşte burada kısmen de olsa bu boşluk doldurulmaya çalışılmış, çok kısa da olsa, Türk tarihinin bu en büyük mimarının, ölümünün dört yüzüncü yıl dönümünde kendisine siparişte bulunanlardan kimlikleri tespit edilebilenler teker teker ele alınmış ve kısaca biyografileri verilmiştir. Yoksa bu kısa yazıda üç yüz elliyi aşkın eserin mimarı olan Sinan'a siparişte bulunanların tamamının zikr olunduğu iddia edilemez, hatta belki bazı iltibaslar da yapılmış olabilir. Bu bakımdan ileride bu konuyu daha geniş çapta, hatta bir kitap çerçevesinde ele alacaklara bir rehber, bir hareket noktası sayılması dileği müellifin tesellisi ve başlıca amacıdır. Fazla uzun sayılmayacak bir sürede hazırlanan bu yazıda öyle şahsiyetler vardır ki, haklarında değil kitap, ciltler yazılabilir. Aşağıda belli bir hacim dahilinde önce Mimar Sinan'a siparişte bulunan padişahlar, hanım sultanlar ve veziriazamlar ele alınmış, sonra da sırasıyla vezirler, ilmiye, kalemiye ve seyfiye mensupları, ağalar ve diğerleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu zâtlar da kendi aralarında mümkün mertebeye kronolojik sıraya tâbi tutulmuştur. Burada, biyografisi müstakil olarak ele alınmayan Mimar Sinan'ın, kendisi için de Fatih Yeni bahçe'de küçük bir mescid ile Süleymaniye külliyesinin bir köşesinde mütevâzi bir türbe yaptığını ilâve etmeliyiz.

Kanunî'nin Tuğrası

Kanunî Sultan Süleyman'ın Türbesi

II. Selim

II. Selim'in Türbesi

A- Padişahlar

1) Kanûnî Sultan Süleyman

Avrupalılar tarafından “*muhteşem*”, fakat Osmanlı kaynaklarında “*Şehzâde*” sıfatlarıyla anılan I. Süleyman, Yavuz Sultan Selim’in Hafsa Sultan adlı zıncısından 1495 yılında Trabzon’da doğmuştur. Şehzâdeliği sırasında bazı yerlerde sancak beyliği, saltanat nâibliği yapmış, 1520 yılında babasının ölümü üzerine tahta geçmiştir. Hükümdarlığı boyunca devletin sınırları çok genişlemiş, İtalya ve doğuya yapılan seferlerin on üçünü bizzat kumanda etmiştir. Bu seferler kronolojik olarak şöylece sıralanabilir: 1521’de Belgrad, 1522’de Rodos, 1526 Mohaç, 1529’da Viyana, 1532’de Alman, 1534’de İrakeyn, 1537’de Pulya, 1538 Kara Boğdan (Moldavya), 1541’de İstabilur, 1543’de Estergon, 1548’de İran, 1553 Nahçıvan ve 1566’da Sigetvar seferi.

Son seferinde fethi göremeden ölen Sultan Süleyman en az askerî hâsî, kanun yapıcılığı kadar, teşkilâtçılığı, san’atçılığı ve san’atseverliği ile de tanınır. Mimarî sahada sadece Osmanlı devletinin değil, dünya mimarlık tarihinin önde gelen isimlerinden olan Sinan’ı hassa baş mimarlığına getirerek, çarşı, cami, medrese, han, hamam, kervansaray, köprü vs. gibi sosyal tesis yaptırmış olması bunun açık delilidir.

Bunlardan, oğlu Şehzâde Mehmed’in genç yaşta ölmesi üzerine, ordu hatırasına Mimar Sinan’a inşâ ettirdiği Şehzâde külliyesi dört yılda tamamlanmıştır. Medrese, tabhâne, imâret gibi bölümlerden oluşan külliyenin en önemli unsuru camidir. Hazîresinde başta Şehzâde Mehmed olmak üzere, Rüstem, Mat İbrahim, Husrev ve Destarî Mustafa gibi paşaların türbeleri de bulunan Şehzâde külliyesi için Sinan “*çıraklık eserim*” der. Tophane’deki Cihangir camii de yine Sinan’a öteki şehzâdesi Cihangir; Vatan caddesindeki Sultan Selim türbesini ise babası’nın ruhunu taziz için yaptırmıştır.

Süleymaniye külliyesi Mimar Sinan’ın İstanbul’da yaptığı en büyük eserler manzumesidir. Türbelerle birlikte 18 ayrı binadan oluşur. Bir sıbyan mektebi ile evvel, sâni, sâlis ve râbi medreselerini, darülhadîs, tıp medresesi ve marhâne (darüşşifa) tamamlar. Camii hazîresinde Kanunî’den başka, zevcesi İsmet Sultan’ın da türbesi vardır. Aşhâne, imâret, misafirhâne, tabhâne, kervansaray, hamam ve darülkurra, külliyenin öteki tamamlayıcı unsurlarıdır. Süleymaniye camii için mimarı, “*kalfalık eserim*” der.

Kanûnî Sultan Süleyman Mimar Sinan’a İmparatorluğun bir çok yerinde de daha siparişlerde bulunmuştur. Ezcümle Mekke’de medrese, Şam’da cami ve imâret, Çorlu’da medrese ve imâret, Kefe’de hamam bunların belli başlılarıdır. İznik’teki camii ise kiliseden çevrilidir. Bu muazzam tesisler için İmparatorluğun muhtelif yerlerinde geniş vakıflar tahsis edilmiştir.

2) II.Selim

Kanûnî’nin Hürrem Sultan’dan 1524 yılında doğan oğludur. Manisa sancak beyi iken, babasının ölümü üzerine 43 yaşında cülûs etmiştir. Hükümdarlığı boyunca her türlü dahilî ve haricî işleri tek veziriazamı olan damadı Sol Mehmed Paşa yürütmüştür. Kendisinin, seleflerine göre zayıf, sefahate meylizine, ordusunun başında hiçbir sefere çıkmamasına rağmen, bu dirâizir vezir sayesinde, devri oldukça başarılı geçen II. Selim zamanında Yemen ve Konya 1571’de, Tunus 1574’de Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1574 yılında İstanbul’da ölen II. Selim’in adını ölümsüzleştiren, şüphesiz, devrinin baş mimarı Sinan çok sevdiği Edirne’de yaptırdığı Selimiye camii ve külliyesidir. Külliye önemli unsuru olan camii ile padişah, çinilerinin rengine varıncaya kadar beş ilgilendirilmiş, Sinan ise 80 yaşının ve daha önce yaptığı yüzlerce eserin verdiği rûbe ile bütün hünerini döktürmüş, böylece bu muhteşem âbide ortaya çıkmıştır.

tır. Mimarlık tarihinin bu en san'atkârâne eserlerinden biri olan yapı için Sinan "ustalık eserim" der. Cami içinde bânisine namaz kılmak nasib olmamış, eser II. Selim'in ölümünden kısa süre sonra tamamlanmıştır.

Bu Padişah'ın ayrıca Konya'nın Karapınar kazasında yine Sinan'a yaptırdığı bir camii ve hamamı daha vardır. Topkapı Sarayı'ndaki mutfak ve kiler mahzenlerini de II. Selim yaptırmıştır. Ayasofya hazîresindeki II. Selim türbesini yine Sinan yapmıştır. II. Selim Edirne'deki Selimiye külliyesi için büyük vakıflar ayırmıştır.

3) III. Murad

II. Selim'in Nurbanu Sultan'dan 1546'da doğan şehzadesidir. Uzun süre Manisa sancak beyliği yapan Murad, 1574 yılında babasının ölümü ile boşalan tahta çıkmıştır. Bu sırada 29 yaşında bulunuyordu. On ikinci Osmanlı padişahıdır. Yirmi yılı aşan saltanatı döneminin ilk dört yılı Sokullu Mehmed Paşa'nın sadrazamlığına rastlar. Bu devrenin en önemli olayı Lehistan krallığının Osmanlı himâyesine girmesidir. Bu vezirin 1579 yılında bir suikaste kurban gitmesi ile başladığı kabul edilen Duraklama döneminin ilk başarısızlıkları devlet otoritesini gerek merkezde gerekse taşrada çok sarsmıştır. Uzun süren İran savaşlarının hazineleri kurutması yüzünden piyasaya ayarı bozuk para sürülmesi iç karışıklıklara sebep olmuştur. 1593'te başlayan Avusturya savaşları sonunda Eflâk, Boğdan ve Erdel beylikleri elden çıkmıştır. Askerî teşkilâtta bozuklukların da bu padişah zamanında görülmeye başladığında hemen bütün tarihçiler müttefiktedir. Babası gibi eğlence ve sefahate düşkün bir kimse olan III. Murad hiç bir seferde ordusuna kumanda etmemiştir.

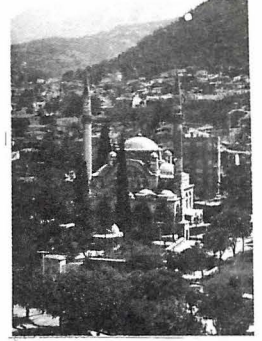
Devrinin ilk 10 yılının baş mimârî olan Koca Sinan'a Manisa'da bir külliye inşa ettiren III. Murad'ın başlıca eseri de budur. Daha şehzâdeliği zamanında burada bir cami yaptıran Sultan Murad Saltanatının üçüncü yılında bu ibadethânenin yetersizliği yüzünden camiini tevsiye karar vermiş, hatta yıktırarak yeniden inşa ettirmiştir. Muradiye caminin plânını Mimar Sinan çizmiş, fakat ileri derecede yaşlanmış bulunan büyük usta, yerine Manisa'ya hâssa mimarlarından Mahmud Ağ'a'yı göndermiştir. İnşaatı bu zat başlatmışsa da, ikmâlî onun ölümü ile yerine tayin edilen Mehmed adlı mimar tarafından 1586 yılında gerçekleştirilmiştir. Külliye'nin medrese vs. gibi öteki imâret, han ve tabhâne gibi unsurlarının inşâsı ise daha sonra tamamlanmıştır. İnşaat tamamlandıktan sonra, giderleri için geniş vakıflar ayrılmıştır.

III. Murad, babası zamanında başlatılan Kâbe duvarlarının mermerden tecdidini de ikmâl ettirmiş, ayrıca buraya sık sık vuku bulan sel baskınlarını önlemek amacıyla su yollarını temizlettirmiştir. Ayrıca Sütlüce civarındaki İskender Çelebi Bahçesi'nin köşklerini de Sinan'a Sultan Murad yenilemiştir.

B- Hanım Sultanlar

1) Haseki Hurrem Sultan

Kanûnî Sultan Süleyman'ın gözdesi ve çok sevdiği zevcesidir. Cârîye olarak saraya giren Hurrem Sultan iyi bir İslâmî Türk terbiyesi alarak yetişti. Kısa sürede padişahın dikkatini çekmeyi becerdi ve onun nikâhlı karısı oldu. Zekâsı ve câzibesi sayesinde Kanunî üzerinde büyük etkisi olan bu hanım, oğulları Bâyezid ve Selim hesabına teker teker rakiblerini bertaraf etmeye başladı. İlk etapta padişahın eski zevcesi ve Şehzâde Mustafa'nın annesinin saraydan uzaklaşmasını ve Makbul İbrahim Paşa'nın ortadan kaldırılmasını sağladı. Daha sonra bütün gücüyle tahtın tek vârisi gibi görülen Şehzade Mustafa'nın aleyhine çalıştı. Damadı Rüstem Paşa da onun bu entrikalarında baş yardımcısı idi. Nitekim bu

Manisa Muradiye Câmii

Manisa Muradiye Câmii Külliyesi

MİMARBAŞI KOCA SİNAN, YAŞADIĞI ÇAĞ VÉ ESERLERİ

134

Hürrem Sultan

çabalar çok geçmeden sonuç vermiş, Mustafa 1553'te öldürülmüştür. Böy Haseki Sultan muradına ermiş, oğlu Selim'e tahtın yollarını açmıştır. 1558 lında ölen Hürrem Sultan'ın, Sinan'ın eseri olan türbesi, Süleymaniye camii zîresindedir.

İstanbul'da Avrat-pazarı'nda (bugünkü Haseki semti) Mimar Sinan'a ırttığı ve bânisine izafetle "Haseki külliyesi" olarak bilinen manzume, Sina İstanbul'daki ilk eseridir. Haseki külliyesi cami, medrese, imârat, dârüşşifa, n tep ve şadırvandan oluşur. Ayrıca Kanunî bu sevgili eşi için Mekke ve Medîne imârethâneler, Edirne'de kervansaray, cami ve aşhâne yaptırtmıştır.

2) Mihrûmah Sultan

Kanunî Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'ın tek kızlarıdır. 1539'da I tem Paşa ile evlenmiştir. Bu üç kişi padişah üzerinde kuvvetli bir nüfuz ımuştur. Devrinin en zengin kadınlarından olan Mihrûmah Sultan, kardeşi lim'in tahta geçmesi üzerine ona, ilk günlerin âcil giderleri için 50 000 ı borç vermiş ve gönlünü almıştır. Mihrûmah Sultan 1578'de ölmüş ve babas türbesine defn edilmiştir. Çok varlıklı olan ve refah içinde yaşayan Mihrû Sultan büyük servetinin önemli kısmını hayır işlerine sarf etmiş, böylece a bir dereceye kadar ebedileştirmiştir. O da devrinin öteki ileri gelenleri gibi, lü mimar Sinan'a İstanbul'un Edirnekapı ve Üsküdar semtlerinde cami, me se, hamam, çeşme ve imâretlerden oluşan iki külliye inşâ ettirmiştir. Bu h sever sultan ayrıca, Ayn-ı Zübeyde suyunu Mekke'ye nakl eden su yolların mir ettirerek, gerek bu mukaddes belde halkının gerekse hacıların refahın min etmiştir.

Tesisleri için Rumeli'de bir çok köy, mezraa ve gelir getiren ocaklar bası tarafından kızına temlik edilmiştir. Mihrûmah Sultan bunları dilediği tasarruf edebilecekti.

3) Nurbanu Sultan

II. Selim'in eşi ve III. Murad'ın annesidir. Osmanlı devletinin nüfuzlu ı de sultanlarındanıdır. 1583'te ölmüş, Ayasofya hazîresindeki zevcinin türbe gömülmüştür. Öldüğü yıl tamamlanan Üsküdar'daki külliyesinin mimârî Sir dir. Bu yapılar manzumesi cami, medrese, darülkurra, darüşşifa han ve imâ ten oluşur. Nurbanu Sultan'ın ayrıca çeşitli yerlerde hamamları da vardır.

4) Şah Sultan

II. Selim'in kızıdır. Zal Mahmud Paşa ile evlenmiş ve kocasıyla ayn rihte vefat etmiştir. Birçok hayır eseri vardır. Merkez Efendi camiini ve hama nı Mimar Sinan'a bu hanım yaptırtmıştır. Ayrıca kocasıyla birlikte Eyüp'te ı ettirdiği cami için Filibe'de 12 köy vakf etmiştir.

C- Vezirazamlar

1) Lütfi Paşa

Enderun'dan yetişmiştir. Yavuz Selim devrinde bazı saray hizmetleri ı bulunduktan sonra, kapıcıbaşılık ve mir-i alemlik görevlerinde bulunmuş, ı yerlerde sancak beyliği ve 1533'te Karaman beylerbeyliği yapmıştır. Bu vaz de iken Kanunî'nin Irakeyn seferine katılan Lütfi Paşa, istikbalin baş mimârî ı cak Sinan'ın dehasını keşf etmiş, ona Van Gölü'ndeki harekât için gemiler ı ettirmiştir. Bir süre Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği yapan paşa, üçüncü zirlîğe getirilmiş ve bu sıfatla 1537'de Babaros Hayreddin Paşa ile Akdeniz rekâtına katılmıştır. Bu sırada İtalya sahillerindeki Otranto ve Castro kalele vurmuş, Barbaros ile birlikte Korfu'yu muhasara etmiştir. Kanunî'nin Boğ

Edirnekapı Mihrimah Sultan Câmî

seferine ikinci vezir olarak katılan Lütü Paşa bu sırada Sinan'ın , Prut nehri üzerinde kısa sürede kurduğu köprü münasebetiyle padişahla tanışmasına vesile olmuştur. 1539'da sadrazam olduktan sonra da Sinan'ı hâssa baş mimarlığına getirmiştir. İki yıl kadar süren sadrazamlığı sırasındaki en önemli dahilî hizmeti "ulak" sistemini ıslah etmesidir. Haricî hizmetlerinin en önemlisi ise Venediklilerle başarılı bir sulh yapmış olmasıdır. 1541 yılında zevcesi Yavuz'un kızı ve devrin padişahının hemşiresi Şah Sultan'la arasında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden görevinden ve zevcesinden ayrılan Lütü Paşa Dimetoka'daki çiftliğine çekilmiş, bir ara hacca gitmiş ve hayatının sonuna kadar telifatla meşgul olmuştur. Dinî mâhiyetteki eserlerinden başka **Tevârih-i âl i Osman** adında bir Osmanlı tarihi de kaleme alan paşanın en önemli eseri **Âsâfnâme** adlı küçük risâlesidir. Müellifin uzun idarî hayatının tecrübelerini aks ettiren bu risale o devir için tarihî bir vesika değerindedir. Lütü Paşa 1563'te ölmüştür. Yenibahçe'de olup da Sinan'ın eserleri arasında zikri geçen hamamın bânisi bu zat olmalıdır. Kezâ, Tire'deki Lütü Paşa medresesinin de bânisi muhtemelen yine aynı zâttır. (Atayî, s. 16). Lütü Paşa'nın Dimetoka'nın Müsellem köyündeki mescidi ve mektebi için bazı vakıfları olduğu bilinmektedir.

2) Rüstem Paşa

Kanunî'nin damadı ve veziriazamı olan bu zat Bosnasaray civarında doğmuştur. Enderun'da yetişmiş, bazı saray görevlerinde bulunmuş, padişahın gözüne girerek önce Diyarbakir sonra Anadolu beylerbeyliğine getirilmiştir. 1539'da padişahın biricik kızı Mihrümah Sultan ile evlendirilerek önce Kubbe veziri olmuş, kısa süre sonra da 1544'te veziriazamlığa atanmıştır. Şehzâde Mustafa'ya karşı, kayınvalidesi ve zevcesinin faaliyetlerine katılan Rüstem Paşa, bu şehzâdenin katlinde önemli rol oynamıştır. Daha sonra Selim-Bayezid arasındaki mücadeleye de adı karışan paşa, bir ara görevinden alınmışsa da 1555'de tekrar sadârete getirilmiş ve 1561' de ölünceye kadar mevkiini muhafaza etmiştir. Türbesi Şehzade camii haziresindedir.

Rüstem Paşa Osmanlı Devleti'nde memuriyetlerin parayla satılması usulünü ihdas etmiş, hesapsız bir servetin sahibi olmuştur. Mimar Sinan'a yaptırttığı pek çok hayır kurumu ve sosyal tesisler, adını bir nebze olsun ölümsüzleştirmiştir. Rüstem Paşa devrin baş mimarı Sinan Ağa'ya İstanbul'un birçok yerinde, Edirne, Tekirdağ, Sapanca, Bolvadin, Konya Ereğlisi ve Bosna'da cami, medrese, mescid, han, hamam, saray, kervansaray, imaret ve köprü yaptırtmıştır. Evkafı arasında İpsala'da Akpınar köyü ile bazı çiftlik ve çayırklar görülmektedir. Pek çok tesisi için daha başka yerlerde dahi vakıfları olduğu muhakkaktır. Şehzâde camii avlusundaki muhteşem türbesi yine Sinan'ın şâheserlerindedir. Çok zengin bir kütüphaneye de sahip olduğu bilinen Rüstem Paşa'nın adına izâfe edilen **Tevârih-i Âl-i Osman**'ın Matrakçı Nasuh'un eserinin bir bölümü olduğu artık bilinen bir gerçektir.

3) Kara Ahmed Paşa

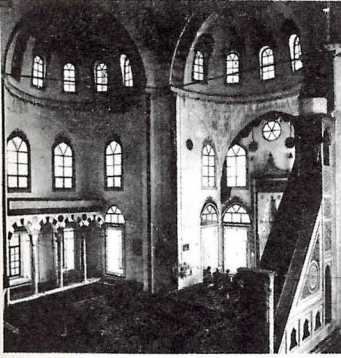
Enderun'da yetişmiş, mir-i alemlik ve yeniçeri ağalığı yapmış, daha sonra da vezirlikle Rumeli beylerbeyliğine getirilmiştir. Kanunî'nin Macaristan seferine katılan Ahmed Paşa bu sırada bazı yerlerin fethini gerçekleştirmiştir. Daha sonra şark serdarı olarak doğuda da birçok kaleyi feth eden paşa, 1553'te Rüstem Paşa'nın yerine sadrazam olmuş, iki yıl sonra da bazı saray entrikalarına kurban gitmiştir. Büyük bir savaşçı ve kumandan olduğunu doğuda ve batıdaki başarılarıyla ispatlamış olan Kara Ahmed Paşa, çağdaşları tarafından adalet sever, dindar ve hayır sever biri olarak nakl edilir. Bugün İstanbul'un Topkapı semti dahilindeki külliyesi bunun açık bir delilidir. Vakitsiz ölümü yüzünden, vefatından sonra kethudası Husrev Bey tarafından ikmâl edilen bu külliye Mimar Sinan'ın eserlerindedir. Cami, medrese, mektep, çeşme ve biraz arka ta-

İstanbul Rüstem Paşa Camii

Babaeski Semiz Ali Paşa Câmii

Babaeski Semiz Ali Paşa Câmii (İç Mekan)

rafta kalan Ahmed Paşa'nın türbesinden oluşan manzumenin en önemli unsuru camidir. Sinan'ın eserlerinin listesinin bulunduğu **Tezkire**'de Ahmed Paşa'nın Taşra Çiftlik'te, Eyüp ve At Meydanı'nda üç sarayından, İzmit'te de bir medresinden bahs edilir.

4) Semiz Ali Paşa

Hersek'te doğmuş, devşirme yoluyla İstanbul'a getirilerek saraya alınır ve burada yetişmiştir. Önce mir-i alem ve yeniçeri ağası olan bu zat, sonra Rumeli ve Mısır beylerbeyliklerinde bulunmuş, nihayet 1561'de Rüstem Paşa'ya yerine veziriazam olmuştur. Sadrazamlığı sırasında Avusturya ile barış için yaşanmış ve Malta seferi yapılmıştır. 1566 yılında ölen Ali Paşa, çağdaşların çok şişman, gayet zeki ve nüktedan, diplomaside başarılı bir devlet adamı olarak nakl edilir. Bânisi olduğu İstanbul Karagümrük, Babaeski ve Ereğli'deki camilerinin ve medreselerinin; Bursa'daki ve Bit-pazarı'ndaki kervansarayların Edirne'deki çarşısı ve kervansarayı; Üsküdar ve Eyüp'teki saraylarının mimârı Koca Sinan'dır. Ali Paşa bu eserler için Babaeski, Filibe ve başka yerlerde vakıf bırakmıştır.

5) Sokullu Mehmed Paşa

Bosnalıdır. Devşirme olarak Edirne'ye getirilmiş, burada gördüğü emirden sonra İstanbul'da Enderun'a alınmış ve saray hizmetlerinde silâhdarlık kadar yükselmiştir. Daha sonra dış hizmete çıkarak kaptanpaşalık ve Rumeli beylerbeyliği yapmış, şehzade Selim'in kızı İsmihan Sultan'la evlendirilmiş ve 1565'te veziriazamlığa getirilmiştir. Bu sırada bir yandan Malta seferi devam ediyor, diğer yandan Kanûnî Sigetvar seferine hazırlanıyordu. Yaşlı ve hasta padişahın katıldığı bu sefer baştan sona fiilen Sokullu tarafından idare edilmiştir. II. Selim döneminin tek veziriazamı olan Sokullu, dirayetli idaresi sayesinde devleti didik ayakta tutabilmiş ve Kanûnî'yi aratmamıştır. Sadareti süresince genellikle barışçı bir siyaset güden, fakat İmparatorluğun menfaati söz konusu olduğunda savaştan çekinmeyen Mehmed Paşa zamanında Kıbrıs feth edilerek bir Osmanlı vilâyeti haline getirilmiştir. Avrupalıların deniz yoluyla Hindistan'a ulaşarak Osmanlı manlık iktisadiyatının aleyhine olabilecek menfî tesirleri kırmak amacıyla İslâm âlemi ile iyi ilişkiler kurmak niyetinde olan paşa, Sumatra'daki Açe sultanına askerî yardımlarda bulunmuş, Sinan Paşa'yı Yemen'e göndererek başarılı sonuçlar alınmasını sağlamıştır. Ayrıca Don ve Volga nehirlerini birbirine bağlamak amacıyla başlattığı kanal açma girişimi kubbe vezirlerinin ve Kırım hanının muhalefeti yüzünden akîm kalmıştır. Onun bu ileriye dönük projesi gerçekleşmiş olsaydı, hem Osmanlılar için her zaman bir tehlike olan İran kuzeyinden, hem de gittikçe büyümekte olan Rus çarlığı güney-doğudan kuşatılmış olacaktı. Aynı şekilde Süveyş kanalını açma tasarısı da yine Divan-ı Humâyûr'a sert bir şekilde eleştirilmiş olan Sokullu, III. Murad zamanında da barışçı politikasını sürdürmüştür. Fakat bazı rakiplerinin menfî telkinleri yüzünden gittikçe gözden düşmüş olan bu tecrübeli vezirin birçok yetkisi elinden alınmıştır. Bu rağmen İspanya müslümanlarının meseleleriyle de meşgul olmuş, fakat 1575 yılında, bir rivayette saraydaki muhaliflerinin entrikası sonucu bir suikast sonucu şehid olmuştur. Onun ölümünden sonra genellikle Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama dönemine girdiği kabul edilir.

Yıllarca süren devlet adamlığı ve sadareti boyunca çok zenginleşmiş olan Sokullu, bu servetiyle devletin bir çok yerinde sosyal tesis yaptırmıştır. Ezcikâlen başta İstanbul olmak üzere Bosna, Lüleburgaz, Hafsa, Payas ve Büyük Çarşamba'da cami, mescid ve medrese, imâret, kervansaray, köprü, saray ile Edirne'deki hamam ve dükkânlarının mimârı hep Koca Sinan'dır. Eşi İsmihan Sultan'la birlikte ihyâ ettiği Azapkapı, Kadırga ve Eyüp'teki medreseleri uzun yıllar eğitime hizmet etmiş müesseselerdir. Sokullu'nun ve çocuklarının türbeleri

Sinan'ın eseri olup, Eyüp'tedir. Yine Buradaki İbrahim Han-oğlu medresesini Sinan inşa etmiştir. Sokullu, hayır kurumları ve sosyal tesisleri için muazzam vakıflar ayırtmıştır.

6) Hadım Mesih Paşa

III. Murad devri veziriazamlarındandır. Enderun'da yetişmiş, Mısır vâililiği yapmış ve 1585 yılında Özdemiroğlu Osman Paşa yerine veziriazam olmuştur. Bir arz tezkiresinin padişah tarafından geri çevrilmesi üzerine istifa etmiş ve 1592'de ölmüştür. Sinan'ın Tezkire'sinde adı geçtiğine göre Fatih Hırka-i Şerif'teki büyük caminin mimârî Sinan olsa gerekir. Cami 1586 yılında tamamlanmıştır. Mesih Paşa'nın türbesi de cami avlusundadır.

7) Ferhad Paşa

Enderun'dan yetişmiş, daha sonra seyfiye mesleğine sülûk etmiş ve bir süre yeniçeri ağalığı yapmıştır. Sehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan'la evlenmiş, 1583 ve 1586 yıllarında iki defa İran seraskeri olmuş, Gence'yi almış ve Safevîlerle başarılı bir barış andlaşması yapmıştır. 1590 ve 1595 yıllarında iki defa veziriazamlık yapan Ferhad Paşa, 1595'te Koca Sinan Paşa'nın bazı entrikaları yüzünden katil edilmiş ve Eyüp'teki türbesine gömülmüştür.

Getirildiği her vazifede başarılı olan bu değerli vezirin Bolu, Çatalca ve İstanbul'un Bayezid civarında camileri olup, isimleri Mimar Sinan'ın Tezkiretül-bünyan'ında geçmektedir.

6) Sivayuş Paşa

Kanije'lidir. Enderun'da eğitilmiş, mirâhurluk ve yeniçeri ağalığı yapmış, Rumeli beylerbeyi olmuştur. II. Selim'in kızı Fatma Sultan'la evlendikten sonra Kubbe veziri olan Sivayuş Paşa 1582, 1586 ve 1592'de üç defa veziriazamlığa getirilmiş, 1602'de ölmüştür. Eyüp'teki türbesinde medfundur. İstanbul'daki bir, Üsküdar'daki iki sarayı, Eyüp'teki kendisinin ve çocuklarının türbeleri Sinan'ın eserleridir.

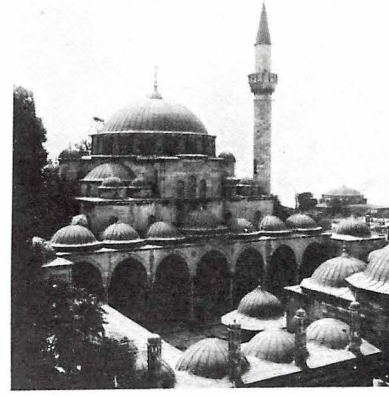
D- Vezirler Ve Paşalar

1) Çoban Mustafa Paşa

Aslen Bosnalıdır. Saray'da yetişmiş, kapıcıbaşılıktan beylerbeyi olmuş, Rumeli beylerbeyiliği yapmış, veziriazam Pirî paşa'nın tavsiyesiyle vezir olmuştur. Bir süre Mısır vâililiği de yapan Mustafa Paşa, tekrar ikinci vezir olmuş 1529'da ölmüştür. 1523 yılında inşa edilen Gebze'deki külliyesi cami, medrese ve imârettên oluşur. Mimar Sinan'ın eserlerinin sıralandığı Tezkire' de adı geçtiğinden külliyenin mimârî Sinan olmalıdır. Mustafa Paşa'nın mezarı da caminin avlusundadır. Paşa'nın başka yerlerde de sosyal tesisleri vardır. Mustafa Paşa'nın Meriç Nehri üzerinde yaptırdığı köprü daha sonra bir yerleşim merkezi olmuş ve "Cisri Mustafa Paşa" adıyla yüzyıllarca varlığını korumuştur. Mustafa Paşa gerek bu külliyesi, gerek Edirne'deki hanı vs. için Paşa Livası'nda büyük vakıflar bırakmıştır.

2) Güzelce Kasım Paşa

Enderun'dan yetişmiş, 1512'de rikâb ağası olmuştur. Kanunî devrinde Halep, Karaman, Anadolu beylerbeyiliğinde bulunmuştur. Rodos'un fethinde başarılı hizmetler ifa etmiş, bir süre Mısır vâililiği yapmış, daha sonra İstanbul'a çağrılarak vezir olmuştur. Bilâhare Budin muhafızlığına getirilmiş, kaleyi kahramanca savunmuş, bu başarısı üzerine ikinci vezirliğe yükseltilmiştir. Bugün İstanbul'un büyük bir semtini bu paşa kurmuş, böylece daha o dönemde nüfusu artan bu şehrin kalabalıklığına çare aranmıştır. 1537'de geniş yetkilerle Mora

Kadırga
Sokollu Camii
ve Medresesi

Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii

sancak beyliğine gönderilen Kasım Paşa Benefşe ve Anabolu'yu feth etmiş 1543'te ölmüştür.

Kendi adını taşıyan semtteki cami ve medresesi ile Hafsa'daki hamamının mimârî Sinan'dır. Kasım Paşa'nın ayrıca Anabolu'da cami, medrese, tekke ve sıbyan mektebinden oluşan bir külliyesi vardır. Paşa, sosyal kurumları için geniş vakıflar ayırmıştır.

3) Husrev Paşa

Kanûnî devri vezirlerinden olup, "Deli" sıfatıyla tanınır. Saray'da yetmişmiş kapıcılar kethudalığından sonra Diyarbekir, Halep, Şam ve Rumeli beylerbeyliklerinde bulunmuş, Mısır valiliğinden vezir olmuş ve ikinci vezirliğe kadar yük selmiştir 1544 yılında ölen Husrev Paşa Yenibahçe'de medfundur. En önemli eseri olan Husrev Paşa külliyesi Halep'tedir. Mimar Sinan'ın 1536-37 yıllarında ikmâl ettiği bu külliye, onun mimarbaşı seçilmeden önce inşa ettiği eserlerdir biridir.

4) Barbaros Hayreddin Paşa

Osmanlı kaptanıderyalarının en büyüklerinden biridir. Asıl adı Hızır olup bu zat aslen Vardar-Yenicesi'ndendir. Babası Yakup Ağa, sipahî olup, Fatih'in 1462'de Midilli adasının fethinde bulunmuştur. Avrupa devletlerine karşı kazandıkları zaferlerle çok kuvvetlenen Barbaros kardeşlerden Oruç ve İlyas Beyler 1516'da şehid olunca, Hızır Cezayir beyi olmuştur. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı Devleti'nin hizmetine giren bu ünlü denizci, Cezayir beylerbeyliğine getirilmiş, bir Osmanlı vâlisi olarak bütün Hristiyanlık dünyasının korkulu rüyası olmuştur. Hızır Reis 1533'te Kanunî'nin huzuruna çıkmış ve Osmanlı donanmasının başına getirilmiştir. Tarihe, Preveze zaferi başta olmak üzere pek çok altın sayfalar ekleyen Hayreddin Paşa 1546'da İstanbul'da vefat etmiştir. Gazâlarını kendi ağzından anlatan eseri, Seyyid Muradî tarafından derlenmiştir. İstanbul'un Tophane, Kemeraltı, Karagümrük ve Zeyrek semtlerindeki hamamlarının, sağlığında inşa ettirdiği Beşiktaş'taki türbesinin mimârı Sinan'dır.

5) Sofu Mehmed Paşa

Enderun'dan yetmişmiş, çeşitli eyaletlerde valilik yapmış, ikinci vezirliğe getirilmiştir. Budin vâlisi iken 1551'de orada ölmüştür. Hersek'te ve Sofya'daki camilerinin, İstanbul'daki medresesinin ve yine İstanbul Hocapaşa'daki sarayının mimârî Sinan Ağa'dır.

6) Sinan Paşa

Veziriazam Rüstem Paşa'nın kardeşidir. Enderun'da yetmişmiş, Hersek sancak beyliğinden sonra, 1548'de kaptanıderya olmuş, 1554'te vefat etmiştir. Üsküdar'daki Mihrümah Sultan Camii hazînesin'de medfundur. Beşiktaş'taki cami ve medresesi ile Yenibahçe'deki mescidinin, At Meydanı'ndaki sarayının ve yine Beşiktaş'taki hamamının mimarı Sinan'dır. Beşiktaş'taki büyük külliyesini, ölmünden sonra ye ine geçen Kaptan Piyale paşa tamamlatmıştır.

7) Cenabî Ahmed Paşa

Enderun'dan yetmişmiş, bazı saray hizmetlerinde bulunduktan sonra Anadolu beylerbeyliğine getirilmiştir. Uzun yıllar bu görevde kalan Ahmed Paşa, şehzade Selim ve şehzade Bayezid arasındaki rekabette Kanûnî'nin emirlerinden dışarı çıkmamış, 1561'de ölmüştür. Ankara'da yaptırdığı camiinin mimârî Sinan'dır. Bu eser 1565 yılında tamamlanmıştır.

8) Hadım İbrahim Paşa

Kanûnî devri vezirlerindendir. Saray'da yetmişmiş, önce darüssaade ağası, daha sonra Anadolu ve Rumeli beylerbeyi olmuştur. Kanûnî'nin kız kardeşi Fatma Sultan'la evlenen İbrahim Paşa 1562'de vefat etmiştir. Devrinin ünlü mima-

Barbaros

Hüseyin Paşa Türbesi

rı Koca Sinan'a Silivrikapı'da cami, hamam; Ese-kapısı'nda medrese ve kilise-
den çevrilme meşid; yine İstanbul'da medrese, kervansaray; At Meydanı'nda
Saray yaptırmıştır. Kendisi Silivrikapı'daki caminin haziresinde medfundur. Te-
sisleri için Rumeli'de bazı köyler ve emlak vakf etmiştir.

9) Haydar Paşa

Ak ağalardandır. Önce kapı ağalığı ile dış hizmete çıkmış, sonra Kubbe-
nişin veziri olmuştur. 1553 yılında üçüncü vezirlikten tekaüde ayrılan Haydar
Paşa 1563'te ölmüştür. İstanbul'un Kadıköy'deki ünlü semt ve iskele onun adın-
dan gelir. İstanbul Zeyrek'teki hamamını Mimar Sinan inşa etmiştir.

10) İskender Paşa

Diyarbakir vâlisi Husrev Paşa'nın (ö. 1544) kölelerinden olan bu zat, ka-
pıcıbaşılıktan sonra Halep, Anadolu defterdarlıklarında bulunmuş, daha sonra
sırasıyla Van, Erzurum, Diyarbakir, Bağdad ve Mısır valiliği yapmıştır. 1571'de
ölen İskender Paşa'nın İstanbul Kanlıca'daki camii, medresesi ve hamamının mi-
marı Sinan'dır.

11) Pertev Paşa

Enderun'da yetişmiş, kapıcıbaşılıkla dış hizmete çıkmış ve uzun yıllar
yeniçeri ağalığı yapmıştır. 1554'te Rumeli beylerbeyi olan Pertev Mehmed Paşa
ertesı yıl kubbe veziri olmuştur. Şehzadeler vak'asında aracılık yapmış, İran'a
kaçan Bayezid'in îadesi için oraya gitmiştir. Daha sonra ikinci vezirliğe yükse-
len paşa, 1566'da Gyula (Göle) kalesini feth etmiş, Lala Mustafa Paşa'nın Kıbrıs
seferi sırasında kaptanıderya Müezzinzade Ali Paşa ile birlikte Venedik müda-
halesine engel olmak için Ege'de bazı sahillere çıkartmalar yapmış ve bazı ka-
leleri feth etmiştir. Donanmanın bakıma muhtaç olup don Juan'la savaşılma-
masını tavsiye etmesine rağmen, İnebahtı bozgununun önüne geçememiştir.
1574 yılında İstanbul'da ölmüş, Eyüp'teki türbesine defn edilmiştir. Değerli bir
devlet adamı olan Pertev Paşa'nın İzmit'teki camii, ölümünden sonra kethudası
Sinan Ağa'nın gayretleri ile bitirilmiştir. Gerek bu külliyenin gerekse İstanbul'-
daki biri Vefa'da diğeri şehir dışında iki sarayının, yine Vefa'daki kervansarayın
nın ve Eyüp'teki türbesinin ve İzmit'deki hamamının mimârı Sinan'dır.

12) Piyale Paşa

Enderun'dan yetişmiş, kapıcıbaşılıktan sonra kaptanıderya olmuş, katıl-
dığı birçok deniz savaşından hep zaferle dönmüş, bu arada Sakız ve Cerbe ada-
larını feth etmiştir. Üçüncü vezirliği sırasında II. Selim'in kızı Gevherhan Sultan'
la evlenen Piyale Paşa daha sonra ikinci vezirliğe yükselmiş ve 1578'de ölmüş-
tür. 1573'te Sinan'a inşa ettirdiği Kasımpaşa'daki ünlü camii önündeki, yine Mi-
mar Sinan'ın eseri olan türbede medfundur. Piyale Paşa Büyük çorapçı Hanı'-
nın da bânisi olup, bunun da mimârı Sinan'dır.

13) Maktul Mustafa Paşa

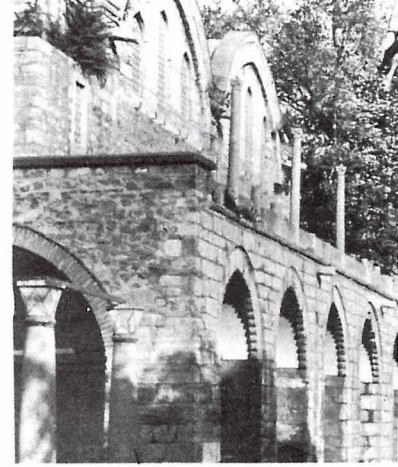
Sokullu Mehmed Paşa'nın amcazadesidir. Enderun'da yetişmiş, çeşitli da-
hilî hizmetlerden sonra uzun yıllar Budin beylerbeyliği yapmış, 1578'de katl edil-
miştir. Tezkiretü'l-bünyan'da zikr edildiğine göre, Budin'deki caminin mimârı
Sinan'dır.

14) Zal Mahmud Paşa

Aslen Bosnalı olup, Enderun'da yetişmiştir. Halep, Anadolu beylerbeyi-
liklerinde bulunmuş, 1564'de vezir olmuştur. II. Selim'in kızı Şah Sultan'la evle-
nen Mahmud Paşa 1580'de ölmüş, Eyüp'teki türbesine gömülmüştür. Eyüp'te-
ki cami, medrese ve türbesinin mimârı Sinan'dır.

15) Lala Mustafa Paşa

Sokullu Mehmed Paşa'nın akrabalarından olup Bosnalıdır. Enderun'da

Kasımpaşa Piyale Paşa Camii

Kılıç Ali Paşa

yetişmiş, sırasıyla Temeşvar, Van, Erzurum, Halep ve Şam vâililiklerinde bu muş, vezirlikle Yemen, Kıbrıs, ve Şark serdarlığı yapmış, 1580'de ölmüştür. E camii hazîresinde medfundur. Erzurum'daki camiinin mimârı Sinan'dır.

16) Şemsi Ahmed Paşa

Aslen İsfendiyar oğullarındandır. Enderun'dan yetişmiş, bazı dahilî metlerden sonra, II. Selim'in musâhibi olmuş, Şam, Anadolu ve Rumeli bey beyliklerinde bulunmuştur. Daha sonra vezir olan Şemsi Paşa III. Murad zamanında devşirme usulünün değişmesinde müessir olmuştur. Üsküdar'da deniz narındaki cami, medrese ve türbesinin mimârı Koca Sinan'dır. Kapısındaki k bede inşaatın 1580'de tamamlandığı belirtilmektedir.

17) Kılıç Ali Paşa

Osmanlı Devleti'nin II. Selim ve III. Murad devri kaptanıderyalarından Barbaros Hayreddin Paşa'nın yanında yetişmiş, onunla birçok deniz savaşına tılmıştır. Bir süre Cezayir beylerbeyliği yapmış, 1571'deki deniz faciasından şarıyla kurtulduktan sonra, o zamana kadar "Uluç" olan sıfatı "Kılıç" a çevrilir ve aynı yıl kaptanıderyalığa getirilmiştir. Zamanında Akdeniz'de Osmanlı hâ miyeti pekiştirilmiş ve Tunus feth edilmiştir. 1587'de ölünceye kadar Osman deniz kuvvetlerinin başında kalan Ali Paşa, Mimar Sinan'a Tophane'de güzel cami yaptırmıştır. Aynı yerde bulunan türbesi ve hamamı da yine Sinan eseridir.

18) Hacı Ahmed Paşa

İsfendiyar oğullarından olup, Şemsi Paşa'nın akrabasıdır. Enderun'da eğitim görmüş, sırasıyla Konya, Rumeli, Şam beylerbeyliklerinde bulunmuş, da sonra II. Selim ve III. Murad'ın nedîmi olmuş, 1588'de ölmüştür. Kayseri'deki miinin ve Üsküdar'daki mescid ve türbesinin, hatta yine Üsküdar'daki sarayın mimârı Sinan'dır.

E- İlmîye Mensupları ve Şeyhler

1) Nureddin Hamza Efendi

Doğum yeri olan Üçbaşı köyüne izâfetle "Üçbaşı" sıfatıyla anılır. Bazı yerlerde müderrislik ve Amasya müftülüğü yapmıştır. 1533-34 tarihlerinde ölmüştür. İstanbul Karagömrük'te bânisi olduğu Üçbaşı medresesinin mimârı Sinan'dır. Kitâbesine göre cami, medrese ve hücrelerden oluşan bu manzura 939/1532-3'te tamamlanmıştır. Aynı zatın Bursa'da bir de mescidi vardır. (Medi, 401-402).

2) Sa'dî Çelebi

Osmanlı şeyhülislâmlarından olup aslen Kastamonu'ludur. İlmîyeden yetişmiş, çeşitli medreselerde müderrislik ve bazı yerlerde kadılık yaptıktan sonra 1533'te şeyhülislâm olmuş, beş yıl sonra da ölmüştür. Eyüp'te medfundur. İstanbul'un Fatih semtindeki darülkurra Mimar Sinan'ın eseridir.

3) Abdülaziz Efendi

Fatih'teki Ümmülveled medresesinin bânisidir. İlmîyeden yetişen Abdülaziz Efendi çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yaptıktan sonra 1543'te ölmüştür. Bazı telifleri ve bazı eserlere hâşiyeleri vardır. Fatih Küçük-Karaman'da adı geçen medresesinin mimârı Sinan'dır.

4) Molla Çelebi

Asıl adı Mehmed olup, şiirde kullandığı "Vusûlî" mahlâsından dolayı Mehmed Vusûlî, çoğu zaman da devrinin ünlü hanım şâirlerinden Hubbâ Ayşe H

Tophane Kılıç Ali Paşa Camii

tun un damadı olduğundan “Hubbâ Mollası” olarak bilinir. İlimiyeden yetişen, çeşitli medreselerde müderrislik, bazı yerlerde kadılık, özellikle dört defa İstanbul kadılığı yapan Molla Çelebi 1568’de Anadolu kazaskeri olmuş ve 1590 yılında ölmüştür. Mezarı Eyüp’tedir. İstanbul Fındıklı’daki camii önceleri Molla Çelebi camii olarak meşhur olmuşsa da günümüzde Fındıklı camii diye bilinmektedir. Mimar Sinan’ın eserlerinin sıralandığı **Tezkire**’de Molla Çelebi camii adıyla zikr edilen bu cami Sinan’ın ustalık eserlerindedir. Bânisi Hubbâ Mollası’nın aynı yerde yine Sinan yapısı bir de hamamı vardı.

5) Ma’lul Emir Mehmed Efendi

Abdülkadir Efendi’nin oğludur. İlimye mesleğine sülûk etmiş, bazı yerlerde müderrislik ve kadılık yapmış, Anadolu kazaskerliğine yükselmiş ve 965/1557-8’de ölmüştür. İstanbul’daki medresesinin mimârî Sinan’dır.

6) Ebussuud Efendi

Osmanlı devletinin en büyük Şeyhülislâmlarındandır. İyi bir eğitim gördükten sonra, bazı yerlerde müderrislik ve kadılık yapmıştır. 1537’de Rumeli kazaskerliğine, 1545’te ise şeyhülislâmlığa getirilen Ebussuud Efendi ölünceye kadar, yani 29 yıla yakın aralıksız bu önemli mevkiyi muhafaza etmiştir. 1573’te ölmüş, Eyüp’te defn edilmiştir. Kanunî Sultan Süleyman üzerinde, bilgisi, özellikle İslâm hukukundaki derin nüfuzu sayesinde kesin bir nüfuzu vardı. Bazı örfî kanunları şer’î hükümlerle başarıyla telif etmedeki mahâreti sayesinde bu hükümdarın “*Kanûnî*” sıfatını almasında önemli rolü olduğu muhakkaktır.

Ebussuud Efendi İstanbul’da ve İskilip’te birçok hayır kurumu ve sosyal tesis bırakmıştır. Bunlardan Macuncu çarşısındaki hamamı Mimar Sinan’ın **Tezkire**’sinde zikr edildiğine göre, mimarının bu büyük usta olduğu anlaşılmaktadır.

7) Hâmid Efendi

Osmanlı şeyhülislâmlarındandır. Konya’da dünyaya gelmiş, iyi bir tahsil gördükten sonra çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yapmıştır. Bir ara hacca da giden Hâmid Efendi 1540’ta İstanbul kadılığından Rumeli kazaskeri, 1574’de şeyhülislâm olmuş, üç yıl sonra da ölmüştür. İstanbul Zeyrek’teki medrese ve mescidinin mimârî Sinan’dır.

8) Perviz Efendi

İlimiyeden yetişmiş, bazı medreselerde müderrislik, Bağdad, Halep, Şam, Mısır ve İstanbul’da kadılık yaptıktan sonra Anadolu kazaskerliğine yükselmiştir. Bir süre Mekke kadılığı da yapan Perviz Efendi 1579’da ölmüş, orada gömülmüştür. Bazı dînî eserleri vardır. İstanbul Fatih camii civarındaki medreseşi Mimar Sinan’ın eserleri arasında zikr edilmektedir.

9) Mahmud Baba

III. Murad devrinde Nakşî şeyhidir. Aslen Filibe’li olup, “*Baba Efendi*” olarak bilinir. Rüstem Paşa’ya yakınlığından dolayı, onun veziriazam olmasından sonra, kendisine 50 akçe yevmiye bağlanmış. Güzel hattı olduğundan Ebussuud Efendi’nin tefsirini istinsah etmiştir. 1579’da ölmüştür. Süleymaniye’deki “*Baba Efendi*” medresesinin bânisi bu zat olup, bu eğitim kurumunun mimârî Sinan’dır.

10) Çivizade Mehmed Efendi (Ö.1587)

Osmanlı şeyhülislâmlarındandır. Babası Şeyhülislâm Muhyiddin Efendi’dir. İyi bir hattat da olan Mehmed Efendi’nin kendi adıyla anılan Topkapı semtindeki mescidi ile kızının Davudpaşa’daki mescidi Mimar Sinan’ın eserlerindedir.

Ebussuud Efendinin Bir Risâlesinden Örnek

11) Hocasade Mustafa Efendi

İlimiyeden yetişmiş, müderrislik ve kadılık yapmış, 1590 yılında ölmüştür. Mimar Sinan'ın eserlerinden olup 1585'te inşası tamamlanan Hâcegîzâde medrese ve mescidinin bânîsi bu zâttır.

F - Kalemîye Mensupları (nişancı ve defterdarlar)

1) Mustafa Efendi

Yavuz Sultan Selim tarafından fethini müteakip Mısır'ın tahririni yapmış İstanbul'un Koca Mustafa Paşa semtindeki Duhanîzâde mescidinin bânîsidir. Mimar Sinan'ın eseri olup, Kanunî zamanında inşâ edilmiştir.

2) Defterdar Mehmed Çelebi

1521 -1525 yılları arasında defterdarlık yapmış olan bu zat adına bir mescidin varlığı ve mimarının Sinan olduğuna dair **Tezkiretü'l-ebniye**'de kayıt mevcuttur.

3) Abdüsselâm Bey

Kanunî devri başdefterdarlarından. Bu zât Mısır'ın fethini müteakip İstanbul'a getirilmiş ve 1524 yılında defterdar olmuştur. Bir yıl sonra görevinden ayrılan Abdüsselâm Bey, Küçük Çekmece'deki çiftliğine çekilmiştir. Mâlîye için kullanılan siyakat hattının kaidesini değiştirmiş ve düzeltmiştir. Küçük Çekmece'deki medresesinin mimârı Koca Sinan'dır. Mimar Sinan ayrıca bu zâtın İzmir'deki camiini tecdid etmiştir.

4) Defterdar Mustafa Çelebi

1534 - 37 yılları arasında başdefterdarlık yapan Mustafa Çelebi, bilhassa mâlî meselelerdeki vukufu dolayısıyla Kanunî'nin gözüne girmiş, hatta ağır halde iken Divan toplantılarına sedye ile gelmesine müsaade edilerek görevinden alınmamıştır. Mimar Sinan tarafından, adına Edirne'de bir cami yapıldığı nakl edilir.

5) Nişancı Mehmed Bey

"*Egri Abdizâde*" ünvanıyla bilinir. 1514'te doğmuş, Divan-ı Humâyun kâtipliği ile devlet hizmetine girmiş, Şikk-ı sâni defterdarlığından nişancı olarak 1566 yılında vefat etmiştir. İstanbul'un At Meydanı semtindeki medresesinin mimarı Sinan'dır.

6) Celâlzâde Mustafa

Kanunî devrinin, hatta Osmanlı devletinin en ünlü ve değerli nişancılarından. "*Koca Nişancı*" ünvanıyla bilinir. Aslen Tosyalıdır. Önce Makbul İbrahim Paşa'nın sır kâtibi, sonra reisülküttap olmuş, 1534 ve 1566 yıllarında iki defa nişancılığa getirilmiş 1567 yılında ölmüştür. Eyüp'teki camiinin mimârı Sinan'dır. Türbesi de oradadır. Başta **Tabakatü'l-memâlik** olmak üzere bir çok değerli eserin müellifidir. Eyüp'teki Nişanca mahallesi onun adından gelir.

7) Ebülfazl Mehmed Çelebi

II. Selim Devri başdefterdarlarından. Babası, II. Bayezid ve I. Selim devrinin ünlü münşilerinden **Heşt Bihişt** müellifi İdris-i Bitlisî'dir. Mehmed Çelebi İstanbul'da doğmuş, iyi bir öğrenim gördükten sonra, maliye sektöründe çeşitli görevler ifa etmiş, 1566 ve 1569 yıllarında iki defa başdefterdar olmuştur. Tarihî, edebî, tasavvufî ve tıbbî alanlarda eserler telif ve tercüme etmiştir. Tophane'de kendi adıyla anılan camiinin mimârı Sinan'dır.

Nişancı Mehmed Bey Câmii

8) Hasan Çelebi

Aslen Siroz'ludur. Hâcegândan olup, önce şehremini, sonra da Halep defterdarı olmuş, 1582 yılında ölmüştür. Mimârî Sinan'ın **Tezkire**'sinde adı geçen Tophane'deki Hasan Çelebi mescidinin bânisi bu zât olsa gerektir.

G- Saray Görevlileri (ağalar ve seyfiye mensupları)

1) Tercüman Yunus Bey

İstanbul'un Draman semtindeki, kendi adıyla anılan medresenin bânisi-
dir. 1541'de ölmüştür. Medresenin mimârî Sinan'dır.

2) Yakup Ağa

Kanûnî devri kapı ağalarındandır. 1541 yılında ölmüş, İstanbul Otakçı-
lar'da gömülmüştür. Tophane ve Samatya'daki Ağa hamamlarını Mimar Sinan'a
bu zât yaptırmıştır.

3) Mahmud Ağa

Kanûnî devri bâbüssaade ağalarındandır. İstanbul Ahırkapı'daki camii ile
Demirkapı'daki medresesinin mimârî Sinan'dır. Mimar Sinan'ın **Tezkire**' sinde
adı geçen Yenibahçe'deki Mahmud Ağa sarayının bânisi de bu zât olmalıdır.

4) Cafer Ağa (Ö.1557)

Yine Kanûnî Sultan Süleyman devri dârüssaade ağalarındandır. Adına
izafe edilen ve Soğukkuyu medresesi adıyla anılan yapı Mimar Sinan'ın eseridir.

5) Hurrem Çavuş

Divan-ı Humâyun çavuşlarındandır. 1554 yılında İnşâ ettirdiği camiinin
mimârî Sinan'dır.

6) Sekbanbaşı Ali Ağa

Kanunî devri sekbanbaşılardan. Şehzade Bayezid'le İran'a gitmiş, İs-
tanbul'da ölmüştür. Karagümrük'teki Sekban Ali medresesinin bânisi olup, bu
eserin mimârî yine Sinan'dır.

7) Kabasakal Sinan Ağa

Müteferrikabaşı idi. Kadı Çeşmesi'ndeki kendi adıyla anılan camii Mimar
Sinan'ın eserlerindedir.

8) Mehmed Çelebi

III. Mehmed'in nedîmlerindedir. Sinekli medrese de denilen Şahkulu
medresesinin bânisidir. Bu eserin adı yine Sinan'ın **Tezkire**'sinde zikr edildiğın-
den, onun tarafından yapılmış olmalıdır.

9) Mahmud Ağa

Kanunî devri ricalindedir. İstanbul su yollarının bina eminliğini yapmıştır.
Mimar Sinan'ın yaptığı eserler arasında adı geçen Abdi Subaşı mescidini bu
zât ikmâl etmiştir.

10) Habeşi Mehmed Ağa

III. Murad devri dârüssaade ağalarındandır. Bu makam onun ağalığı za-
manında saray ağalıklarının en yükseğine çıkmıştır. Mezarı Çarşamba'daki ca-
miinin avlusundadır. Divanyolu'ndaki medresesi Mimar Sinan tarafından inşâ
edilmiştir.

III. Murad

H- Diğerleri

1) Hacı Evhad Efendi

Kasap ustasıdır. 1575'te ölmüştür. Yedikule'deki camiinin mimârî Sinan'dır. Bu eserin inşâsı 1575 yılında tamamlanmıştır.

2) Husrev Kethuda

Kanunî devri veziriazamlarından Kara Ahmed Paşa'nın kethudasıdır. 1577 yılında ölmüştür. Ankara'daki medresesini, İzmit ve İstanbul Ortaköy'deki darülrurrâsı ile İpsala'daki kervansarayını Mimar Sinan'a yaptırmıştır.

3) Hacı Hamza

Debbağ ustasıdır. Ağa-çayırın'da 1577 senesinde yaptırdığı mescidin mimarı Sinan'dır.

4) Hoca Husrev Efendi

Bedesten kethüdasıdır. İstanbul'da kendi adıyla anılan camii Mimar Sinan'ın **Tezkiretü'l-bünyan**'ında zikr edilmektedir.

5) Yahya Kethüda

Sokullu Mehmed Paşa'nın kethüdasıdır. Kasımpaşa'daki Yahya Kethüda mescidini Mimar Sinan'a yaptırmıştır.

6) Ferruh Ağa

Semiz Ali Paşa'nın kethüdasıdır. Mimar Sinan'ın eseri olup, bânisinin adı ile anılan Balat'taki Ferruh Kethuda camiini bu zat yaptırmıştır.

7) Süheyl Bey

Babası Tersane kethudasıdır. Kendisi derya beylerinden olan Süheyl Bey'in, Tophane'deki mescidinin adı Mimar Sinan'ın eserleri arasında zikr edilmektedir.

8) Mihrişah Hatun (ö. 947/1540-1)

Kanlıca'da camii ve medresesi olan İskender Paşa'nın kızıdır. Hacı olmamasından dolayı kendisine Hacı Kadın da denilen bu hanımın Üsküdar'daki medresesi Mimar Sinan'ın eseridir. Mihrişah Hatun'un ayrıca Samatya Ali Fakih mahallesinde bir camii ile bir tekkesi, Ünkapanı'nda mescidi ve hamamı daha vardır. Kendisi Samatya'daki camiinin hazîresinde medfundur.

9) Gülfem Hatun (ö. 969/1561-2)

I. Süleyman zamanında saray câriyelerindendir. Üsküdar'daki medresesi Mimar Sinan'ın eserlerindedir.

SEÇİLMİŞ BIBLİYOGRAFYA

Sâ'î Çelebi, **Tezkiretü'l-bünyan**, İstanbul 1315.

Mecdi Mehmed, **Hadâiku's-Şakaik**, İstanbul 1269.

Nev'izâde Atâyî, **Hadâiku'l-hakaik (Zeyl-i Şakaik)**, İstanbul 1268.

Osmanzâde Tâib Ahmed, **Hadikatü'l-vüzerâ**, İstanbul 1271.

Hâfız Hüseyin Ayvansarayî, **Hadikatü'l-cevâmi**, I-II, İstanbul 1281.

Ahmed Resmî, **Hamiletü'l-küberâ**, Süleymaniye Ktb. Esadefendi, nr. 3876.

Rifat, **Devhatü'l-meşâyih ma'a-zeyl**, IV, tarihsiz.

Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, I-tamamdır, İstanbul 1308-1311.

Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, I-III, İstanbul 1333-1342.

İlmiye Salnâmesi, İstanbul 1334.

M. Tayyib Gökbilgin. XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı, İstanbul 1952.

Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, I-II, Ankara 1962, 1965.

İbrahim Hakkı Konyalı, *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*, İstanbul 1950.

.....*Üsküdar Tarihi*, I-II, İstanbul 1976, 1977.

Rıfık Melül Meriç, *Mimar Sinan, Hayatı, Eseri*, I, Ankara 1965.

Cahid Baltacı, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976.

Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da faal İstanbul Medreseleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1977, sayı: 7 8, s. 277-392.

Ceyhan Güran, *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimârisi*, ve tarihsiz.

Mehmet Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilâtı Tarihi*, I, Ankara, tarihsiz.

İslâm Ansiklopedisi'nin ilgili maddeleri.

Statesmen who ordered architectural works to Sinan

Doç. Dr. Abdülkadir Özcan

Sinan who was one of the greatest person of the history of architecture, in his almost a century long lifetime, built up many different kind social and cultural buildings on behalf of the various persons. Suleyman the Magnificent, Selim II, and Murad III are the first dignitaries who asked him to build up monumental com.exes. He built up mosques, large commercial buildings, public baths caravancerais, bridges and tombs on behalf of these Sultans.

Sultanas of his time also asked him to build them some important architectural buildings and he build up building complexes, caravanserais, commercial buildings, public baths and soup kitchens on behalf of Hasseki Hurrem Sultan, Mihrimah Sultan, the only daughter of Süleyman, Nurbanu Sultan, Selim II's wife and Murad III's mather and Şah Sultan, Selim II's daughter.

Rustem Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Kara Ahmed Paşa and Piyale Paşa, and various other viziers and paşas of his time also asked him to build up social and religious buildings.

Similarly, upon the request, he produced very fine architectural works for scholars, nişancıs, defterdars and for some agas of the palace and some ordinary persons. These monumental buildings made his name eternal of his time.